

УДК 336.71:631.1

О. В. Марценюк,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0920-7070>**О. А. Руда,**

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3266-7470>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.18.75

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ В ПЕРІОД ВІЙНИ: РЕАЛІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ

О. Martseniuk,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University

O. Ruda,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University

INSURANCE OF AGRICULTURAL RISKS DURING WAR: REALITIES AND OPPORTUNITIES

У роботі розглянуто специфіку функціонування страхування сільськогосподарських ризиків в Україні в умовах воєнного стану. Акцент зроблено на дослідженні нагальних проблем, пов'язаних із захистом майнових інтересів аграрних виробників у період війни. Вивчено ситуацію, що склалася в аграрному секторі, та доведено важливість страхового захисту як дієвого механізму компенсації та нейтралізації негативних наслідків непередбачуваних подій.

Обґрунтовано, що діяльність сільськогосподарських підприємств супроводжується значними ризиками стихійних лих і надзвичайних обставин, а сьогодні ці загрози посилюються новими викликами, які ще донедавна не вважалися страховими випадками. Нині вони мають бути включені до переліку основних страхових ризиків, що охоплюють захист сільськогосподарської техніки, урожаю, поголів'я худоби, а також життя та здоров'я працівників. Саме тому страхування сільськогосподарських ризиків визначається як важливий інструмент управління ризиками та зниження втрат у виробничій діяльності аграріїв.

Визначено ключові чинники, що зумовили сучасний стан ринку страхування аграрних ризиків, та запропоновано напрями його вдосконалення в умовах воєнного стану. З'ясовано, що страхування в аграрній сфері виконує стратегічну роль у забезпеченні системи економічних відносин, орієнтованої на стабілізацію й подальший розвиток сільськогосподарського виробництва.

Водночас виявлено істотне відставання українського страхування сільськогосподарських ризиків від міжнародної практики, зокрема через недостатній рівень розвитку страхових інструментів і низьку страхову культуру серед виробників. Наукова новизна проведеного дослідження полягає в узагальненні даних щодо світових економічних і страхових збитків, а також в аналізі діяльності ТОП-10 українських страхових компаній, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції без державної підтримки у першому півріччі 2025 року.

Практична значущість отриманих результатів полягає в можливості їх використання при розробці стратегічних напрямів розвитку ринку страхування сільськогосподарських ризиків в Україні у повоєнний період, що сприятиме підвищенню стійкості аграрного виробництва та формуванню ефективної системи ризик-менеджменту в агросекторі.

The paper examines the specifics of the functioning insurance of agricultural risk in Ukraine under martial law. The emphasis is on the study of urgent problems related to the protection of property interests of agricultural producers during the war. The situation in the agricultural sector is studied, and the importance of insurance protection as an effective mechanism for compensating and neutralizing the negative consequences of unforeseen events is proven.

It is substantiated that the activities of agricultural enterprises are accompanied by significant risks of natural disasters and extraordinary circumstances, and today these threats are exacerbated by new challenges that until recently were not considered insured events. Now they should be included in the list of main insurance risks, covering the protection of agricultural machinery, crops, livestock, as well as the life and health of workers. That is why agricultural insurance is defined as an important tool for risk management and reducing losses in the production activities of farmers.

The key factors that determined the current state of the agricultural risk insurance market were identified, and directions for its improvement under martial law were proposed. It was found that insurance in the agricultural sector plays a strategic role in ensuring a system of economic relations focused on the stabilization and further development of agricultural production.

At the same time, a significant lag of Ukrainian agricultural insurance from international practice was revealed, in particular due to the insufficient level of development of insurance instruments and low insurance culture among producers. The scientific novelty of the conducted study lies in the generalization of data on global economic and insurance losses, as well as in the analysis of the activities of the TOP-10 Ukrainian insurance companies that provide insurance of agricultural products without state support in the first half of 2025.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in developing strategic directions for the development of the insurance of agricultural risk in Ukraine in the post-war period, which will contribute to increasing the sustainability of agricultural production and the formation of an effective risk management system in the agricultural sector.

Ключові слова: страхування сільськогосподарських ризиків, сільськогосподарські підприємства, страхові ризики, страхова премія, страхове відшкодування, застраховане майно, збиток.

Key words: insurance of agricultural risk, agricultural enterprises, insurance risks, insurance premium, insurance indemnity, insured property, loss.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство як самостійна галузь економіки характеризується низкою специфічних рис, що безпосередньо впливають на організацію та проведення страхування. До таких особливостей належать значна залежність аграрного виробництва від природно-кліматичних умов, виражена сезонність робіт та тривалість виробничого циклу, а також специфічний склад і структура виробничих фондів у сільському господарстві. Відповідно, агрострахування визначається особливим характером ризиків, які пов'язані з біологічними об'єктами — сільськогосподарськими культурами і тваринами.

У процесі трансформації національної економіки аграрний сектор зіткнувся з необхідністю розбудови ринкових механізмів функціонування сільськогосподарських підприємств,

забезпечення їх стійкого розвитку та конкурентоспроможності. Враховуючи природно-ресурсний потенціал, Україна має всі передумови для подальшого нарощування обсягів аграрного виробництва та зміцнення позицій на європейських і світових ринках.

З початку збройного вторгнення росії на територію України 24.02.2022р. повної переорієнтації бізнесу не відбулось, однак, були зменшені, наприклад, страхування великих майнових ризиків, що є природним процесом. Це пов'язано як із зменшенням клієнтської бази через втрату майна або складний фінансовий стан клієнтів, так і зі зниженням загального ризик-апетиту й резервів для перестраховування [4].

Однак повномасштабна військова агресія суттєво загострила ситуацію в агросекторі, перетворивши його на одну з основних цілей атак.

Це призвело до підвищення волатильності доходів сільгоспвиробників, зростання логістичних ризиків, ускладнення доступу до фінансових ресурсів і зниження рівня інвестиційної довіри. Подібні виклики прямо впливають як на попит на послуги агрострахування, так і на здатність страхових і перестрахових компаній приймати на себе ризики, пов'язані з діяльністю в Україні.

У таких умовах агрострахування набуває особливої актуальності як ключовий інструмент захисту агровиробників від непередбачуваних втрат та стабілізації їхньої економічної діяльності, водночас вимагаючи модернізації механізмів державної підтримки й розширення доступу до міжнародних програм перестраховування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В Україні страхування сільськогосподарських ризиків й надалі залишається недостатньо розвиненим та має фрагментарний характер упровадження, попри його стратегічне значення для стабільності аграрного сектору. Значний науковий внесок у дослідження цього питання зробили М. Дем'яненко, О. Туманов та І. Жмурко, які розглядають агрострахування як один із ключових механізмів фінансової стабілізації аграрних підприємств у ринковому середовищі, що сприяє безперервності та відтворюваності сільськогосподарського виробництва.

Питання результативності, ефективності та перспективності функціонування аграрного страхування детально висвітлені у працях Н. Рубцової, де підкреслюється його потенціал як інструмента захисту від ризиків і забезпечення стійкого розвитку аграрного бізнесу.

Водночас, попри наявність значного наукового доробку, український ринок агрострахування й досі перебуває на етапі становлення, що зумовлено як недосконалістю нормативно-правової бази та обмеженою участю держави у підтримці страхових програм, так і низьким рівнем страхової культури серед сільськогосподарських виробників. Це визнає потребу в подальших теоретичних і практичних дослідженнях, спрямованих на вдосконалення організаційно-економічного механізму страхування сільськогосподарських ризиків в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою проведеного дослідження є з'ясування ролі страхування у формуванні

та підтриманні економічної безпеки українського аграрного бізнесу в умовах збройного конфлікту. Водночас важливим завданням є обґрунтування напрямів удосконалення та підвищення результативності страхових інструментів, що можуть стати дієвим засобом захисту аграрних підприємств від зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечити стабільність їх функціонування та створити передумови для відновлення і подальшого розвитку аграрного сектору в повоєнний період.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Повномасштабна війна спричинила втрату Україною близько 20,5% сільськогосподарських угідь, що безпосередньо позначилося на скороченні валового виробництва аграрної продукції та зниженні її експортного потенціалу. За інформацією Міністра аграрної політики та продовольства Віталія Коваля, у 2021 році, який характеризувався високим рівнем урожайності, вітчизняні аграрії зібрали 106 млн тонн зернових і технічних культур. Водночас за підсумками 2024 року обсяги виробництва зменшилися до 77 млн тонн, що свідчить про істотні втрати у виробничому секторі [3].

Основними чинниками зниження продуктивності є виведення з обігу значної частини земель через бойові дії, замінування та тимчасову окупацію територій. Це об'єктивно обмежує можливості аграрного виробництва та формує потребу в інтенсифікації використання доступних ресурсів. Саме інтенсифікація, на думку міністра, є ключовим напрямом подолання негативних наслідків, оскільки вона передбачає підвищення ефективності виробництва на менших площах.

Важливим елементом державного регулювання у 2024 році стали програми підтримки аграріїв, які здійснюють діяльність у прифронтових і фронтових регіонах. Їх реалізація не лише забезпечила стабілізацію виробничих процесів у кризових умовах, а й сприяла залученню додаткових 1,5 млрд доларів США до державного бюджету. Це підтверджує мультиплікативний ефект державних інструментів підтримки, що водночас стимулюють аграрний сектор і забезпечують фінансові ресурси для економіки в цілому [5].

Завдяки програмам державної допомоги тисячі господарств змогли здійснити посівні роботи на територіях з підвищеним рівнем ризику, продовжуючи функціонування навіть у зонах, наближених до бойових дій. Це підкреслює стратегічну роль аграрного виробництва в умовах війни. Українська сільськогосподарсь-

ка продукція, як наголошував міністр, залишається вагомим чинником глобальної продовольчої безпеки, оскільки забезпечує харчуванням близько 400 млн осіб у світі.

У державному бюджеті на 2025 рік закладено 1 млрд грн на реалізацію заходів із гуманітарного розмінування сільськогосподарських земель. Виділені кошти спрямовуватимуться безпосередньо фермерам для забезпечення безпечного проведення сільськогосподарських робіт. Заплановано розмінування щонайменше 65 тис. га угідь, що сприятиме поступовому відновленню виробничого потенціалу аграрного сектору та створюватиме передумови для його подальшого розвитку.

За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства, на території України нині потенційно замінованими залишаються близько 2 млн га сільськогосподарських земель, з яких уже обстежено та очищено приблизно 500 тис. га. Міністр Віталій Коваль наголосив на критичній необхідності оперативного та скоординованого проведення заходів із розмінування, оскільки затримка цього процесу є неприпустимою. Відновлення безпечного доступу до земельних ресурсів розглядається як першочергова умова повернення їх у сільськогосподарський обіг та стабілізації виробництва [5].

У цьому контексті питання фінансування та державної підтримки аграріїв набуває особливої актуальності. Саме з цією метою були створені Державний аграрний реєстр та Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, діяльність яких спрямована на підвищення фінансової доступності для малих і середніх виробників.

Як повідомила член правління Фонду Інесса Андрієтті, результати опитування понад 2 тис. дрібних фермерів засвідчили прагнення більшості з них до розширення виробництва та залучення інвестицій. Зокрема, 56% опитаних планують збільшити площі обробітку, а 53% — отримати кредити для придбання земельних ділянок. У свою чергу, голова правління Фонду Олег Приходько зазначив, що на сьогодні налагоджена співпраця з трьома банківськими установами, і в перспективі передбачено розширення партнерської мережі, що дозволить охопити більшу кількість агровиробників та розширити інструменти кредитної підтримки.

Разом із тим, економічні наслідки війни для аграрного сектору залишаються надзвичайно масштабними. За оцінками Київської школи економіки (KSE), сукупні збитки перевищують 80 млрд дол. США. До основних втрат належать знищення агротехніки на суму 5,8 млрд дол.,

втрата готової продукції на 1,97 млрд дол. та пошкодження потужностей для зберігання зернових обсягом 1,8 млрд дол. [3].

Ключовим нормативним актом, що формує законодавчу основу аграрного страхування в Україні, є Закон України "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою" від 09.02.2012 р. [7]. Важливим документом у цій сфері також виступає Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку надання державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції" від 12.02.2022 р. [8]. Вона визначає порядок, умови та механізми використання бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку аграріїв через інструменти страхування.

З метою вдосконалення функціонування цього сегмента фінансового ринку Національний банк України оновив вимоги до страховиків, які вже здійснюють або планують здійснювати страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Такі зміни покликані сприяти розвитку системи агрострахування та підвищити її доступність для сільгоспвиробників, особливо в умовах воєнних ризиків.

Оновлене Положення про провадження діяльності у сфері агрострахування передбачає низку спрощень, зокрема у частині вимог щодо наявності попереднього досвіду страхування сільськогосподарських ризиків у період війни. Крім того, воно актуалізує правила щодо формування технічних резервів, ведення персоналізованого обліку договорів страхування та виконання загальних нормативів, визначених Національним банком.

Відповідне Положення було затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.12.2024 р. № 150 та набрало чинності 21.12.2024 р., створивши нові інституційні умови для розвитку системи страхового захисту аграрного сектору.

Удосконалення нормативно-правової бази агрострахування в Україні має стратегічне значення для забезпечення фінансової стійкості аграрного сектору в умовах зростання ризиків, пов'язаних із воєнними діями та змінами клімату. Запровадження Закону та відповідних підзаконних актів створює механізми цільової державної підтримки аграріїв, що сприяє зниженню їхніх фінансових втрат у кризових ситуаціях. Водночас оновлені вимоги Національного банку формують інституційну основу для більш ефективного функціонування страхового ринку, підвищуючи його прозорість, на-

дійність і доступність. Це дозволяє не лише мінімізувати виробничі ризики для сільгоспвиробників, а й створює передумови для залучення додаткових інвестицій у розвиток аграрного виробництва, що має ключове значення для економічної безпеки та продовольчої стабільності держави.

Аграрна сфера у теперішні часи зазнає значних проблем. Окупація великої частини аграрної території країною-окупантом, перешкоджання посівам, обстріли полів з неприбраним урожаєм, пожежі. Для аграрного бізнесу це є великою проблемою.

Указом Президента України "Про введення воєнного стану" № 64/2022 від 24.02.2022 р. в Україні введено воєнний стан. Відповідно до статті 1 Закону України "Про правовий статус воєнного стану", воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

У разі настання страхового випадку під час дії воєнного стану страхова компанія не звільняється від виконання зобов'язань перед клієнтом, однак може бути застосований інститут форс-мажору. 28.02.2022 р. Торгово-промислова палата України офіційно оприлюднила лист про підтвердження форс-мажорних обставин у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Згідно з чинною практикою, форс-мажор може стати підставою для звільнення страховика від відповідальності за невиконання відшкодування лише у випадку, коли існує безпосередній причинно-наслідковий зв'язок між цими обставинами та невиконанням зобов'язань. Отже, введення воєнного стану саме по собі не може бути достатньою підставою для відмови у здійсненні страхової виплати.

Виплата страхового відшкодування можлива лише за умови наявності страхового випадку, визначеного договором або чинним законо-

давством. Якщо у договорі прямо передбачено ризик, пов'язаний із завданням шкоди внаслідок бойових дій, страхова компанія зобов'язана здійснити виплати. Проте на практиці переважна більшість договорів страхування не включає такі ризики до переліку страхових випадків, що істотно обмежує можливості агро-виробників та інших суб'єктів господарювання отримати компенсацію збитків, завданих війною [9].

Проблематика страхування воєнних ризиків активно обговорюється на різних рівнях. Зокрема, вона була предметом дискусії під час круглого столу "Створення механізму страхування політичних ризиків для України: передумови, концепція і варіанти реалізації", організованого за ініціативи Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). У заході взяв участь заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Маркіян Дмитрасевич, що підкреслює вагу проблеми для розвитку аграрного сектору в умовах воєнних ризиків [3].

Як зазначив заступник Міністра, страхування воєнних ризиків для аграріїв критично важливе і повинно охоплювати кілька напрямків:

Перший — експорт зерна і логістика. Зокрема, що стосується "Зернової ініціативи", то всі видатки по логістичному ланцюгу, в тому числі, страхова — в кінцевому підсумку відображаються на ціні зерна, яке купується у фермера в Україні.

Другий напрямок, за його словами, страхування ризиків у контексті відновлення України. Згідно з даними звіту "Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення" (RDNA-2), який підготовлений Світовим банком спільно з Урядом України та Єврокомісією, станом на лютий прямі збитки в сільському господарстві — 8 млрд доларів. З них 4,2 млрд доларів — знищена сільськогосподарська техніка та обладнання, які треба буде відновлювати. Загалом збитки становлять приблизно 40 млрд доларів.

Ще один напрямок — проблема розмінування. Аграрії готові на власний ризик працювати після розмінування територій, але їх не хочуть кредитувати фінансові і лізингові інституції. Щоб фермери могли отримати кредити і сільськогосподарську техніку, їм потрібне страхування.

Як зазначив Маркіян Дмитрасевич, створення доданої вартості для аграрної продукції потребує значних інвестицій і впровадження сучасних технологій, особливо у сфері зрошення на півдні країни. Водночас міжнародні партнери стримано ставляться до реалізації проєктів

Таблиця 1. Глобальні економічні та страхові збитки за 1 півріччя 2025р та 1 півріччя 2024 р.

Показник	1 півріччя 2025, млрд дол США	1 півріччя 2024, млрд дол США	Середнє значення за 10 років, млрд дол США	Зміна до середнього
Глобальні економічні збитки				
Загальні економічні збитки	143	130	106	+35%
Природні катастрофи	135	123	99	+36%
Техногенні події	8	8	7	+14%
Глобальні страхові збитки				
Загальні страхові збитки	87	69	47	+85%
Природні катастрофи	80	62	41	+95%
Техногенні події	7	7	6	+17%

Джерело: сформовано автором за даними [5].

у цих регіонах через високий рівень ризиків: наприклад, Одеська область постійно перебуває під ворожими обстрілами. За таких умов страхування воєнних ризиків набуває статусу критично необхідного інструмента для забезпечення стабільності інвестиційної діяльності [3].

Попри воєнні загрози, інтерес іноземних інвесторів до України зберігається, однак для його посилення важливо забезпечити можливість страхування політичних та воєнних ризиків. Під час обговорень було презентовано результати опитування серед потенційних інвесторів щодо очікувань від запровадження таких інструментів. Переважна більшість опитаних компаній (89%) заявили, що наявність механізму страхування воєнних і політичних ризиків стала б визначальним чинником для ухвалення позитивного рішення про інвестування в Україну. Навіть ті компанії, які вже здійснюють інвестиційну діяльність у країні, включно з найбільшими стратегічними інвесторами, підтвердили свою зацікавленість у подібному інструменті. Найбільший інтерес викликає можливість страхування активів від руйну-

вань, а також ризиків, пов'язаних із недоотриманням доходів.

Період 2022—2024 рр. став надзвичайно складним для України через поєднання повномасштабної війни, глибокої економічної кризи, високих інфляційних процесів та девальвації національної валюти. Сукупна дія цих чинників суттєво трансформувала національний страховий ринок, змінивши його структуру, особливості функціонування та ключові потреби клієнтів.

Спостерігається також зростання глобальних економічних та страхових збитків (табл. 1).

Із даних наведених в таблиці 1, щодо глобальних економічних та страхових збитків у 1 півріччі 2025 року можна зробити наступні висновки:

1. Економічні збитки

— загальні економічні втрати становили 143 млрд. дол США, що на 35 % вище за середнє десятиріччя та більше, ніж у 2024 р. (130 млрд. дол США).

— основним чинником стали природні катастрофи — 135 млрд. дол США (на 36 % вище середнього).

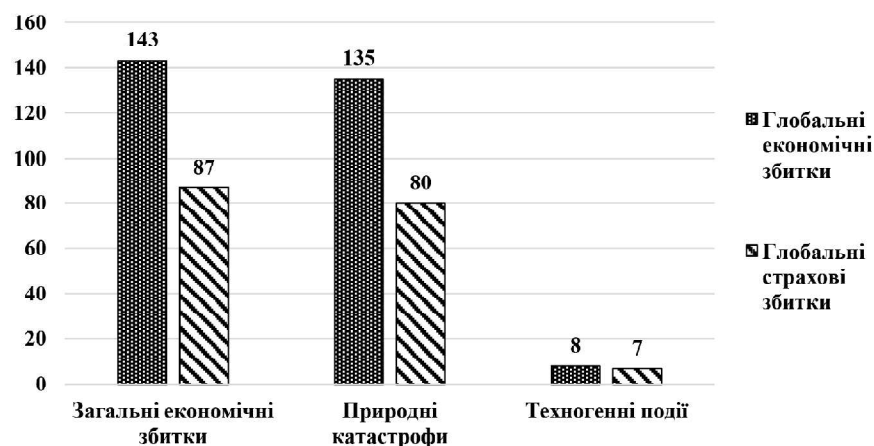

Рис. 1. Глобальні економічні та страхові збитки за 1 півріччя 2025 р., млрд. дол. США

Джерело: сформовано автором за даними [5].

Таблиця 2. ТОП-10 страхових компаній України зі страхування сільськогосподарської продукції без державної підтримки за 1 півріччя 2025 р.

№	Страхова компанія	Сума страхових платежів, тис. грн	Зароблені премії, тис. грн	Питома вага виду у портфелі страховика, %	Приріст страхових платежів, %	Сума страхових виплат, тис. грн	Рівень виплат, %
1	ІНГО	122 375	31 666	5,13	198,04	0	0,00
2	ARX	6 188	3 871	0,23	306,65	3 503	56,61
3	UNIVERSALNA	1 679	3 449	0,10	-93,85	0	0,00
4	PZU УКРАЇНА	1 509	2 400	0,08	-78,80	7 736	512,66
5	ОРАНТА	1 264	1 300	0,07	-87,48	0	0,00
6	КРАЇНА	955	389	0,05	-42,31	0	0,00
7	UPSK	215	241	0,01	-29,91	43	20,00
8	TAC CG	112	124	0,01	-46,24	0	0,00
9	ПЕРША	7	48	0,00	-99,55	194	600,00
10	ГАРДІАН	1	59	0,00	-99,58	0	0,00
	Разом	134 305	43 575	0,88	67,47	11 476	8,54

Джерело: сформовано автором за даними [5].

— техногенні події залишилися на рівні 8 млрд. дол США, дещо вище середнього (7 млрд. дол США).

Це свідчить про посилення кліматичних ризиків і зростання частоти/масштабів природних катастроф.

2. Страхові збитки

— загальна сума страхових виплат у 2025 р. склала 87 млрд. дол США, що на 85 % перевищує середній рівень за 10 років і є вищим за показник 2024 р. (69 млрд. дол США).

— найбільшу частку становлять збитки від природних катастроф — 80 млрд. дол США (+95 % до середнього).

— техногенні події дали 7 млрд. дол США, що практично не змінилося (рис. 1).

Наочне відображення економічних та страхових збитків у 1 півріччі 2025 р. вказує на сут-

тєве навантаження на страхові ринки, особливо в сегменті катастрофічних ризиків.

Отже, ринок стикається з зростанням природних ризиків, що вимагає від страховиків та перестраховиків більшої фінансової стійкості. Техногенні події залишаються стабільними, але їхній внесок у загальні збитки є відносно незначним. Страхові виплати зростають швидшими темпами, ніж економічні збитки, що свідчить про зростання рівня страхового покриття у світі.

Проаналізуємо ТОП-10 страхових компаній України зі страхування сільськогосподарської продукції без державної підтримки за 1 півріччя 2025 р. за основними показниками (табл. 2).

Із наведених у таблиці 2 даних можна зробити наступні висновки:

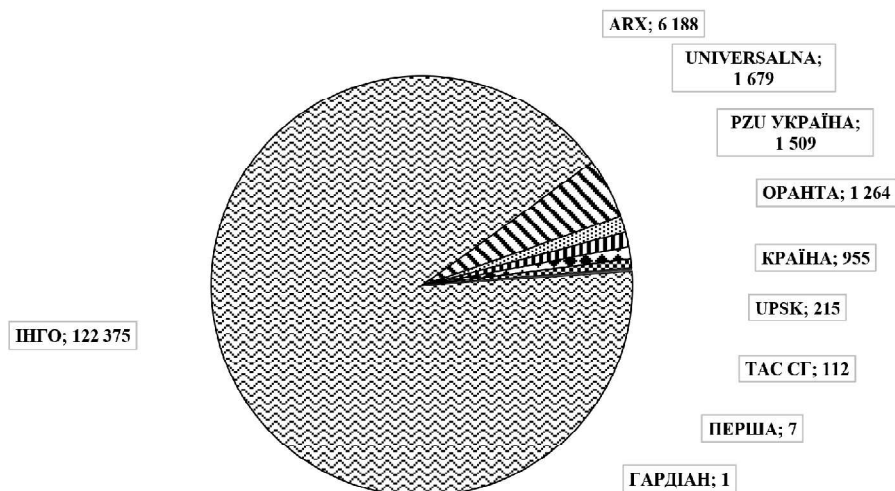

Рис. 2. Структура страхових платежів страхових компаній України зі страхування сільськогосподарської продукції без державної підтримки за 1 півріччя 2025р., тис. грн

Джерело: сформовано автором за даними [5].

1. лідер ринку — компанія ІНГО, яка акумулювала понад 91 % усіх страхових платежів (122,4 млн грн) (рис.2). При цьому рівень виплат — 0 %, що свідчить про низьку збитковість портфеля або відсутність значних страхових випадків. Рівень перестраховування високий — 91,9 %, що дозволяє компанії знизити власні ризики.

2. другу позицію займає ARX з преміями 6,2 млн грн. Компанія демонструє значне зростання обсягів (понад +306 %) та має високий рівень виплат (56,6 %), що свідчить про активне врегулювання збитків.

3. UNIVERSALNA і PZU Україна показали скорочення премій (-93,9 % та -78,8 % відповідно). Особливо негативним є результат PZU Україна, адже рівень виплат перевищує 500 %, що вказує на збитковість портфеля.

4. ОРАНТА, КРАЇНА, UPSK та ТАС СГ мають відносно незначні обсяги премій. Рівень виплат у більшості з них — 0 %, але це обумовлено малим портфелем.

5. цікаво виглядає ПЕРША — премії лише 7 тис. грн, проте виплати сягнули 194 тис. грн, що означає катастрофічний рівень виплат у 600 %.

ГАРДІАН практично не представлений на ринку (премії — лише 1 тис. грн), але має доволі високий рівень перестраховування (66 %).

Отже, можемо спостерігати такі загальні тенденції ринку:

- сукупні страхові платежі становлять 134,3 млн грн, з яких 91 % належить одній компанії. Це свідчить про високий рівень монополізації.

- середній рівень виплат по ринку — лише 8,5 %, але є компанії з надзвичайно високою збитковістю (PZU Україна, Перша).

- приріст премій загалом позитивний (+67 %), що означає зростання попиту на агрострахування навіть без державної підтримки.

- рівень перестраховування — 87,3 %, тобто більшість ризиків передається міжнародним перестраховикам. Це дозволяє компаніям залишатися стійкими у воєнний час.

В цілому, ринок агрострахування України у 1 півріччі 2025 року характеризується надмірною концентрацією на одній компанії (ІНГО), нерівномірною збитковістю та високою залежністю від перестраховування. Попри складні умови війни, ринок демонструє позитивну динаміку, хоча потребує диверсифікації та більшої участі інших страховиків.

Отже, можна зробити висновок, що інститут страхування сільськогосподарських ризиків в Україні тільки запроваджується. Це є ефективним захистом агробізнесу. У найб-

лижчі часи це стане важливим та обов'язковим питанням. Товаровиробникам потрібно бути уважним у цій сфері та відразу реагувати на зміни, так як агропромисловий інститут є дуже специфічним та залежним від нових тенденцій.

Ринок сільськогосподарського страхування залишається недорозвиненим, із фрагментарним прогресом і високою залежністю від державної підтримки. Дослідження за 2014—2024 роки фіксує потребу в системному перезапуску продуктів і політик [5].

Загальний non-life ринок у 2023—2024 рр. та у першому півріччі 2025 р. зростав, але сільськогосподарське страхування як нішевий сегмент не став драйвером цього зростання (основні виплати — КАСКО, ОСЦПВ, ДМС). Це свідчить про те, що потенціал сільськогосподарського страхування все ще не розкритий.

В сфері міжнародних програм та державної підтримки страхування в сільському господарстві спостерігаються зрушення, а саме:

- у 2024 р. Мінагрополітики оголосило відновлення субсидіювання премій до 60% для агрострахування. Це критично для розширення охоплення, особливо для МСБ.

- паралельно запускаються/працюють програми донорів (ЄС/FAO, Світовий банк, USAID), що посилюють доступ до фінансування та інвестицій у стійкість фермерів, а також тестують моделі "кредит + страхування".

- один із успішних кейсів воєнного періоду: пілот із USAID у партнерстві зі страховиком UNIVERSALNA та банком, який допоміг сотням малих виробників отримати кредитування під заставу застрахованого врожаю [5].

Можна виділити ключові бар'єри при страхуванні сільськогосподарських ризиків:

1. Невизначеність воєнного характеру ризиків і обмежений апетит перестраховиків.

2. Недостатня платоспроможність фермерів без субсидії на премію.

3. Дані та верифікація збитків (особливо для погодних індексів) потребують якісної інфраструктури та стандартів.

4. Обмежена продуктова лінійка і слабка інтеграція з банківським кредитуванням.

Проаналізувавши сучасний стан страхування сільськогосподарських ризиків визначимо можливості росту в 2025—2027 рр.:

1. Субсидовані премії як базовий механізм: пріоритет — масові продукти на озимі/ярі культури з чіткою методикою збитків і стандартними франшизами.

2. Банківські зв'язки: пакети "кредит + страхування" (обов'язковість полісу як умова кре-

диту/овердрафту), що знижують ризик портфеля та покращують ставки для аграріїв.

3. Індексні продукти: погодні/врожайні індекси з опорою на супутникові дані та метеосітки — швидкі виплати, менше спорів; потрібні прозорі регуляторні підвалини й методики. Аналітика й міжнародні напрацювання вже доступні.

4. Публічно-приватні партнерства: державне співстрахування/ перестрахування катастрофічних ризиків, регіональні пули, технічна допомога для методології збитків.

5. Інтеграція з DAR та цифровими реєстрами: автоматичний обіг даних по полях/ культурах для андеррайтингу і врегулювання.

6. Освітні кампанії через профільні події (конференції, асоціації) та демонстраційні проекти для громад і кооперативів.

Для охоплення даних можливостей страхувикам і державі необхідно:

- стандартизувати продукти і правила врегулювання, публікувати типові умови та калькулятори премії;

- впровадити єдині протоколи даних (поле, культура, посів, NDVI, опади) і прийнятні для ринку джерела перевірки;

- запустити механізм співфінансування премій і публічної перестрахової "подушки" для катастрофічних сценаріїв — це здешевить тариф і розширить охоплення;

- розвивати програми з банками та лізинговими компаніями: страхування стає частиною кредитного процесу, а не "додатковою опцією"/

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило встановити, що аграрне страхування в Україні є важливим інструментом забезпечення фінансової стійкості та економічної безпеки агробізнесу, особливо в умовах воєнного стану. Доведено, що, попри значний потенціал, ринок страхування сільськогосподарських ризиків залишається недостатньо розвиненим і фрагментарним. Це зумовлено низкою чинників: низьким рівнем страхової культури серед сільгоспвиробників, обмеженою участю держави у підтримці страхових програм, недосконалістю нормативно-правової бази та високою волатильністю ризиків, пов'язаних із військовими діями та іншими надзвичайними подіями.

Зроблено висновок, що страхування здатне суттєво зменшувати негативний вплив непе-

редбачуваних подій на діяльність аграрних підприємств, включаючи природні катастрофи, техногенні аварії та воєнні загрози. Встановлено, що для підвищення ефективності агрострахування необхідне розширення спектра страхових продуктів, включення нових видів ризиків до страхового покриття, активізація державних гарантій та механізмів перестрахування. Особливо важливим є формування довіри між сільгоспвиробниками та страховими компаніями, розвиток партнерських моделей взаємодії та залучення міжнародних програм і донорської допомоги для підтримки страхування аграрного сектору.

Наукова новизна роботи полягає в систематизації досвіду функціонування агрострахування в умовах збройного конфлікту, визначенні його ролі у зміцненні економічної безпеки та стабілізації аграрного виробництва. Доведено практичну значущість результатів для розробки стратегій розвитку страхового ринку, вдосконалення системи управління аграрними ризиками та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні механізмів інтеграції національної системи агрострахування у міжнародний страховий простір, розвитку цифровізації страхових процесів, впровадженні сучасних методів оцінки ризиків та аналізі ефективності державно-приватного партнерства у сфері аграрного страхування. Такі напрями дозволять створити комплексну систему управління ризиками, здатну забезпечити стійкий розвиток аграрного сектору України навіть за умов глобальних і локальних викликів.

Література:

1. Агрострахування в Україні: можливості і реалії. Аграрний тиждень. 2022. URL: <https://a7d.com.ua/novini/38714-agrostrahuvannya-vukrayin-mozhlivost-realyi.html> (Дата звернення 29.08.2025).

2. Жмурко І. В. Особливості страхування в аграрному секторі. URL: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2022/06/Damages_report_issue1_ua.pdf. (Дата звернення 02.09.2025).

3. Інформаційне агентство "Інтерфакс-Україна". URL: <https://interfax.com.ua/> (Дата звернення 05.09.2025).

4. Марценюк О.В., Руда О.А. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану та їх роль у післявоєнному відновленні України. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні

питання науки і практики. 2024. № 1 (67). С. 7—23. DOI: 10.37128/2411-4413-2024-1-1

5. Онлайн-журнал Ліги страхових організацій України "FORINSURER". URL: <https://forinsurer.com/> (Дата звернення 15.08.2025).

6. Про введення воєнного стану в Україні: Закон України: Про затвердження Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (Дата звернення 03.09.2025).

7. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-VI. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/bf3wn00o> (Дата звернення 18.08.2025).

8. Про затвердження порядку надання державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції: Постанова КМУ від 09.12.2022 р. № 1342. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadkunadannya-derzhavnoyi-pidtrimki-strahuvannya-s1342-91221> (Дата звернення 25.08.2025).

9. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. Урядовий кур'єр URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silskegospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet> (Дата звернення 17.08.2025).

10. Страхування посівів, техніки та врожаю від воєнних ризиків має відбуватись за кошти держави. URL: <https://superagronom.com/news/15085-strahuvannya-posiviv-tehniki-ta-vrojayu-vid-voyennihrizikiv-maye-vidbuvatis-za-koshtiderjavi> (Дата звернення 14.08.2025).

References:

1. Ahrarnyj tyzhden'. (2022), "Agricultural insurance in Ukraine: opportunities and realities", available at: <https://a7d.com.ua/novini/38714-agrostrahuvannya-vukrayin-mozhливost-realyi.html> (Accessed 29.08.2025).

2. Zhmurko, I.V. (2022), "Features of insurance in the agricultural sector", available at: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2022/06/Damages_report_issue1_ua.pdf. (Accessed 02.09.2025).

3. Interfax-Ukraine (2025), available at: <https://interfax.com.ua/> (Accessed 05.09.2025).

4. Martseniuk, O.V. and Ruda, O.L. (2024), "Activities of insurance companies under martial law and their role in the post-war reconstruction of Ukraine", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 1 (67), pp. 7—23. DOI: 10.37128/2411-4413-2024-1-1

5. FORINSURER (2025), available at: <https://forinsurer.com/> (Accessed 15.08.2025).

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the approval of the Decree of the President of Ukraine "On the introduction of martial law in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (Accessed 03.09.2025).

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine— "On Peculiarities of Insurance of Agricultural Products with State Support", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/bf3wn00o> (Accessed 18.08.2025).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "On approval of the procedure for providing state support for insurance of agricultural products", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadkunadannya-derzhavnoyi-pidtrimki-strahuvannya-s1342-91221> (Accessed 25.08.2025).

9. Uriadovyy kur'ier (2022), "Agriculture during war: changing priorities", available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silskegospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet> (Accessed 17.08.2025).

10. Superagronom (2022), "Insurance of crops, machinery and harvest against war risks should be carried out at the expense of the state", available at: <https://superagronom.com/news/15085-strahuvannya-posiviv-tehniki-ta-vrojayu-vid-voyennihrizikiv-maye-vidbuvatis-za-koshtiderjavi> (Accessed 14.08.2025).

Стаття надійшла до редакції 10.09.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663